Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 252 (11149) | 1979 чылдың октябрь 31, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш демисежиңер, сайзыраңгай социализмниң аргаларын долу ажыглаарын чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ның Быйгырыгларындан).

Партияның кыйгырыын өзугаар

МОСКВА. (СЭТА). Байкал-Амур магистралының тудугжуларының маадырлыг ажылхеректериниң эстафетазын ажыглакчылар хүлээп алган. Москвадан болгаш Ленинградтан, эвилелдешкен бүгү-ле республикалардан 550 ооллар, кыстар — аныяк демир-орукчуларның комсомолчу баштайгы Бүгү-эвилел шалыпчы отрядының дайынчылары БАМ-че чоруткан. Тында — Беркакит аразынын маршрудунга олар поездилер башкарарлар.

Транспорт хөгжүлдезинге шефтээшкинни күштелдирер деп, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге чурттун ооллар ынга база кыстарынга эш Л. И. Брежневтиң берген даалгазын күүсетпишан, комсомол ол адырын бүдүрүлгелериниче болгаш организацияларынче чыл бүрү 5 муң чыгам эки турачыларны чорудуп турар. Эн чугула объектилерни тударын болгаш чаарты дериирни аныяк кижилернин шалыпчы тудуглары кылдыр чарлаан.

Октябрь 29-та, комсомолдуң төрүттүнген хүнүнде. Эвилелдер бажынының колониалыг залынга болган байырлыг митингиниң киржикчилери дайынчыларга чаагай орук-суурну күзээн.

Митингини ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Б. Н. Пастухов** ажыткан. Леонид Ильич Брежневтиң байырын база БАМ тудугжуларындан ажылчын эстафетаны хүлээп албышаан, салдынган сорулгаларны алдарлыы-биле күүсединер. Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн районнарын шиңгээдип алырынга үлүг-хууцарны кииринер деп оон күзээшкинин митингиниң киржикчилеринге ол дамчыдып берген.

Аныяк демир-орукчуларның отрядын БАМ-че чорудуп турары демир-орук транспортунга комсомолдуң шефтээшкининге чаа үе-чаданы ажылдар деп митингиге демдеглеп турган. Онгу беш чылда шалыпчы ажылы дээш хөй-хөй ооллар, кыстар чазактың болгаш комсомолдуң бедик шаннаалдарыбиле демдеглеттирген.

Күрүнеенің эн чугула сорулгаларын шиитпирлээрин партия ВЛКСМ-ге бүзүредип турарын демир-орук транспортунга стахановчу шимчээшкининиң эгелекчизи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **П. Ф. Кривонос** чугаалаан, Отрядтың командири **Б. Устюжанин** болгаш оон-даа өскелер база митингиге чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң орук харылзаа министри **И. Г. Павловский** экитурачыларга орук-суур эки четсин деп күзээшкин кылып, чүве чугаалаан.

Хүндүлүг онаалданы күүседип киріптеринге Бүгү-эвилел отрядының белеенинің дугайында рапорт чаңгыланган. Комсомолдуң улуг салгакчыларының маадырлыг күш-ажылчы чаңчылдарын кадагалаар болгаш көвүдедир бис деп, комсомолдуң төлээлекчилери байырлалдыг аазап турганнар.

Аныяк демир-орукчуларның баштайгы Бүгү-эвилел шалыпчы отрядының дайынчылары СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке чагааны улуг сорук киріишкин-биле хүлээп алган.

Байырлыг митингиге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **М. А. Лесечко**, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизинин бирги оралакчызы **В. И. Давыдов** киріишкен.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Тыва тудуг» трестиң тудуг эргелелдериниң туйбу-биле хана салыр бригадаларының аразында эң хөй хемчээлдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыры болгаш ажылдың шынарын экижидери, тудуг материалдарын камнаары дээш социалистиг чарыш Улуг Октябрьның 62 чыл оюн толептиг уткуур дээш шалыпчы күш-ажылдың хүннеринде улам калбарган. Туйбу салымшкынының талазы-биле эң хөй хемчээлдиг ажылдарны 48 дугаар тудуг эргелелинде Николай Петрович Купцовтуң кылганы бо чылдың эрткен 9 айларының түңнелдериндеи илерээн. Бригаданың коллективи онгу беш чылдың үш чыл тос айының дургузунда айыттынган үеним иштинде Н. П. Купцовтуң дашчылары 291 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылып күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң даалгазы база ажыр күүсеттинген. Ол бүгүнүң түңнелинде бригада бо хүннерде 1980 чылдың февраль айының үлүүнде ажылдап турар.

1979 чылдың социалистиг хүлээлгелеринге бригада кежигүннери республика найысылалыга 59 квартиралыг чуртталга бажыңын үшкү кварталда ажыглалга киирерин айыткан турган. Ол-даа хүлээлге база күүсеттинген. Ам бригаданың бүгү күжүн база-ла бо чылын ажыглалга киирер чугула тудуг—божудулга бажыңның тудуунче угландырган.

— Делегейниң уруглар чылынга белек кылдыр бо бажыңның тудуун бо чылдың декабрь айда ажыглалга киирерин хүлээнген бис—деп, Николай Петрович чугаалап турар. — Оны чедип алырынга хожудап турарлар чок ажылдаар дээш ростовчуларның эгелээшкинин нептередири, бригаданың тускай керээлиг ажылдаарынче шилчээни улуг идиглиг дээрзи практикадан көстүп турар.

Н. П. Купцовтуң бригадазы электриктерге, сантехниктерге болгаш шеверлекчилерге ажылдаар тудугларны боттарының шалыпчы ажыл-ижи-биле чогуур хуусаазында хандырып берип турар. Дашчыларның шын, шынарлыг салган ханаларындан олардың шалыпчы ажылдаары база хамааржыр.

Бригадада Октябрь мурнуның социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда туйбу салыкчылары М. Н. Васьковский, И. А. Сайков, А. И. Юдин болгаш өскелер-даа чоруп турар.

С. ГРИГОРЬЕВ.

БАЗА КАТАП МАКТАЛДА

Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның бедик чылы эгелээнден бээр Туранның амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинің коллективи республиканың коммунал амыдырал бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарыштын мурнуку одуруун чаңгыс эвес удаа ээлеп келген. 1979 чылдың үшкү кварталының түңнелдери-биле коллектив бирги черни алгаш, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобличөвүлелдің болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинр Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Эргелелдің көргүзүглериниң онзагай бир үүлү болза, чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр ачы-дуза чедирери өске районнардан хөй бооп турары болур. Ылаңгыя көдээ чоннуң чагыгларын күүседир талазы-биле түңнел ынлыг бүдүрүлге черлериндеи ыракта хөй бооп турар. Ол ышкаш ачы-дуза чедирилгезинин шынары мурнукузундан көскүзүбиле экижип, чоннуң макталын ап турар. Эргелелдің удурткучулары болгаш ажылдакчылары-даа боттарының чогаадыкчы чоруун илередип, чаа-чаа арга-методтарны калбаа-биле ажыглап турар. Социалистиг чарышка чедишкиннер эргелелдің партия, комсомол болгаш хөй-ниитин организацияларының дүн бүрү удуртулгазының боттуунда база хамааржып турар.

Онгу беш чылдың эрткен үш чыл тос айларының иштинде бин-хемчилер пландай ажыр он муң рубльдің ачы-дузазын алганнар. Туранның амыдырал хандырылга эргелели ол-ла үеде сайгарылга талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,8 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын — 107,4 хуу күүсеткен. Эрткен айларда даараныкчылар онза шылгараннар. Даараныр цехте социалистиг чарыштың бирги болгаш ийги черин А. Фиминаның болгаш В. Коровинаның бригадалары ээлеп, үрей кылыр таварылганы чангыс-даа катап болдурбазын чедип алган. Хаттыда. Өөкте хүлээп алыр пунктуларының көргүзүглери база эки. Хүлээп алыкчылар С. Биче-оол, А. Неделина болгаш өскелер-даа чоннуң макталып чедип алган.

Бин-хемчилер белик шаңналга сорук кирип, онгу беш чылдың болгаш 1979 чылдың социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседир, Улуг Октябрьның 62 чылын төлептиг уткуур дээш кызымаккай ажылдап турар.

(Бистиң корр).

Кыштаглаашкын—шалыпчы иш

ҮЖЕННИ СЕПТЭЭН

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбыры кыштаглаашкынга эки белеткенген: 680 тонна сигенни планын 890 тонна кылдыр күүсеткен. Бо ажылга аныяктар, малчыннар, өөреникчилер, суур чурттакчылары идепкейлиг киріишкеннер. Малчыннар Сылчак Дыыкы, Базыр-оол Шожаңмай, Бичеоол Баазан, аныяктардан Андрян Удумбора, Анатолий Деге, Юрий Чимит-Доржу эки ажылдаш, мактатканнар.

Кыштагларже 240 тонна пресстээн сигенни сөөртүп чедирген. Коммунист Макар Мөңгениң бригадазы ийи неделя дургузунда 30 кыштагның септелгезин бүрүн доосхан.

Кышка удур белеткелди бүрүн доосхаш, ниитиниң малын хоратпайн чүткүлдүг ажылдаар сорулганы хойжулар салган.

С. УДУМБОРА.

Бии-Хем район.

БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ

Чоон-Хемчик * районда Карл Маркс аттыг совхозтуң малчыннары кыштагларында көжүп чеде берген. Дөртен үш кыштагда мал чемя бүрүн чедиртинген, ол эки кадагалалда тургустунган.

Совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Сарыглдай Ондар кыштаглаашкынга өскелерден улегерлиг белеткенин, үээрби тонна сигенни, он тонна өдекти белеткээн, мал кажаларының болгаш чуртталга бажыңының септелгезин ыяк кылып алган. Оон кожазында Ховалыг Савар-оол өгбулезинин күжү-биле он беш тонна сигенци белеткээш, кыштаанда сарыттаан.

Сүт-бараан фермазының коллективи кыштаглаашкынга мурнунда чылдардан эки белеткенин, мал чеминиң хөй кезиин чедирип алган. Саанчылар болгаш кадарчылар мал кажаларының үүрмек септелгелерин кылып, малды тургузу азыраарынга белеткээн.

Бистин корр.

ООҢ БЕЛЭЭ

Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозтуң ийги бригадазының хойжузу коммунист Чагыр Чашович Кара-Доңгак кыштаанның үүрмек септелгезин хынамчалыг чоруткан: кажааларын чылыглааш, кургаг одекти бөлүп алган. Бо чылын ол хойжулар ортузунга калбарган социалистиг чарышка мурнакчыларның одуруунда кирип, кызымак ажылдап турар. Чагыр Чашович мал чемин четчирип-биле белеткеп алган. Оон кыштаанда 26 тонна сиген бар.

Дуржулгалыг хойжу кададында малын Кызыл-Хая дел черге эки семиртип алган. Чайгы үеде одарын ийи удаа солаан. Хойжунуң бо чылгы көргүзүглери эки болган: төрүүр 100 хойданна 108 хураганы менди доруктурган, хойдан-на 2,3 кг дүктү кыргаан. Бо күш-ажылчы чедишкиннерни хойжу Улуг Октябрьниң 62 чыл болур байырлалына бараалгадып турар.

С. КАРА-САЛ.

ЧАА КОТЁЛ—ТУРУЖУНДА

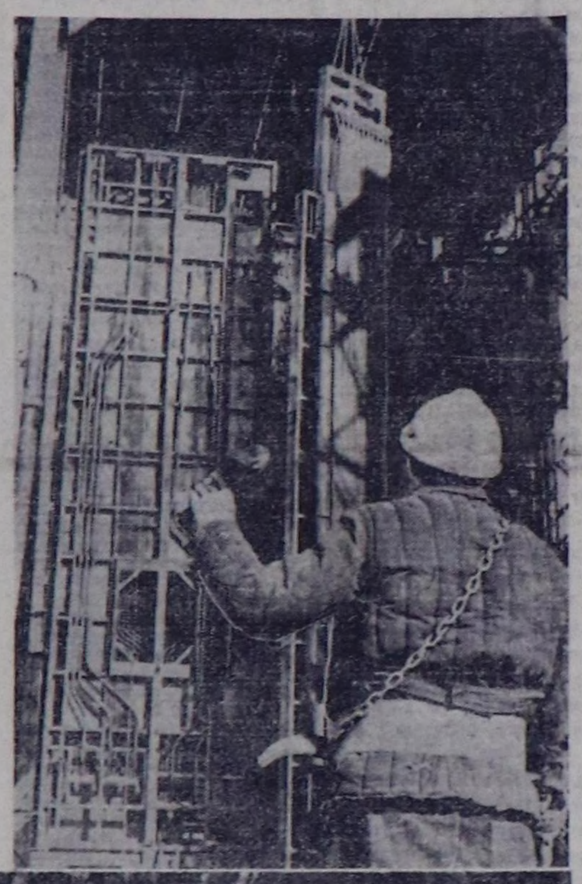

Кызылдың электри станциязының дөртку ээлчээнің тудуу бедик темп-биле чоруп турар. Ону кыска хуусаада доозар, чугула тудугну дарый ажыглалга киирер дээш монтажниктер шалыпчы ажылдап турарлар.

Чоокта чаа ол тудугда ажылдап турарларга күш-ажылчы тиилелге болган. Монтажниктер № 9 котлоагрегаттың монтаж ажылдарын доозуп, ону туружунче салган. Шакта 75 тонна бус ажылдап үндүрер күчүлүг котёлдуң чыылдазы доозулган.

Бо ажыл-хереги дооскаы-биле холбаштыр монтажниктер бригадазының аразында социалистиг чарыштың түңелиян үндүрген. Анаа Василий Александрович Ощепков удурткан бригада тиилекчи болган.

«Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелиниң монтажниктери ук котелдуң баштайгы шенелдезин (суг базыышкынын болгаш оон быжыын) ноябрь 7-нин бүдүүзүнде эрттирерин хүлээнген турган. Шенелдени дүүн чедишкиниг дооскан.

ЧУРУКТА: котёлду салыр бетинде одалганың соолгу блогун каңнап турары; В. А. Ощепковтуң мурнакчы бригадазы.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

В. И. Ленинге тураскаал

ТЮМЕНЬ. (СЭТА). Владимир Ильич Ленинге тураскаалды байырлалдыг байдалда Тюменьде ажыткан.

Партияның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, хоорайның ажылчыныар коллективтериниң төлээлекчилери митингиге киріишкен.

Тураскаалдың авторлары скульпторлар А. болгаш Н. Портниколар, архитектор Г. Гаврилов.

Шаңналдарны тывыскан

МОСКВА. (СЭТА). Эң шыгарангай төлевилелдери дээш база ол төлевилелдер талазыбиле тудуг кылганы дээш 1979 чылда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шаңналдарының лауреаттарының дипломнарын болук архитекторларга, төлевилелчилерге болгаш тудугжуларга октябрь 29-та тывыскан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Эртем болгаш техника талазы-биле күүне комитединиң даргазы В. А. Кириллин дипломнарны тывыскаш, шаңнаткаңнарга изиг байыр чедирген.

Аян-чорук доозулган

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Пеменнің Социалистиг партиязының ТК-зының Чингине секретары, Пемен Улус Демократтыг Республиканың Улустун Дээди Чөвүлелиниң Даргазы Абдель Фаттах Исмаил аян-чорууп доозкаш, Ленинградтан чорупкан.

Аэропортка ону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүн, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, Ленсоветтин күүскомунуң даргазы Л. Н. Зайков, албанның өске-даа кижилери барып үзээн.

УЛУСТАРГА ТАЙБЫҢ ХЕРЕК

Чаа совет тайбын эгелекчи санал чаагай тура-соруктуг бүгү кижилериң кичээнгейин хаара туткан. Боо-чепсекти эндере бүдүрериң соксадырыче, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарыче угланган саналлар совет улустун долу үүлүлүгүнүүшкүнүн алган. Америк ракета-ядролуг чепсектин чаа хеннирлерин Барыын Европага тургузар дээн НАТО-нун башкарыкчыларының планнарын ажылчынар, таразчыныр, эрдемнин болгаш культураның ажылдакчылары килецээшкин-биле бүрүү шапкан.

Москванын «Манометр» деп приборлар кылыр заводунуң коллективинин бодалын илеретпишаан, мастер О. Сарычева мынча дээн:

— Делегей байдалын экижидер талазы-биле Совет күүнеенин шиитпирлиг базымнарын мээң кады ажылдап турар өөрүм изин-биле чүүлдүгүүгем. Ол базымнарны боттандырып чорудары бүгү делегейге тайбыңның хереэ-ниге улуг ужур-дузалыг болур ийик. Массалыг узуткаашкынының чаа чепсээн Европа диплке тургузар дээн ораддажыышкынарны канчап-даа агартып болбас. Пентагонуун стратегтериниң бодалдарын боттандырып чорудары хөй чурттакчы чоннуг Европага чүү берип болуруун бодап тывары берге эвес.

Бис тайбын күш-ажыл кылып турар бис, оон бис болуустун аас-кежиниисти көрүп турар бис. Бистиң коллектививис Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының авангардында чоруп, шалыпчы күш-ажыл-биле Төрээн чурттун экономиктиг күчүзүн быжыглап турар.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Алма-Атаның бажың тудар комбинадының монтажниктериниң бригадири, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Д. Сатаев мынча деп чугаалаан:

— Совет улустун, бүгү планетаның аас-кежиктиг келир үеин дээш бистиң чуртумус улустарының аймыл чок чоруун быжыглаарынче угланган чаа чугула эгелекчи саналды база катап кылган.

Тудугжулар болза эң-ин тайбың профессияның кижилери болур. Атомнуг чазылдырышкынарга тургузукчу амыдыралды үретпес ужурлуг. Ол дээш бүгү күүвүстү харамнанмайн демисежип турган болгаш демисежир бис. Чаагай тура-соруктуг бүгү кижилер-биле кады НАТО-нун башкарыкчыларының айылдыг планнарын шиитпирлин-биле болдурбас деп чугаалап турар бис.

Амды үеде мээн бригадам найысылалдың «Север-3» деп микрорайонунда чаа бажыңнарны эптеп турар. Графиктен дүрген ажылдап турар бис. Ортумаа-биле ай санында үзүрби квартиралар ажыглалга киирип турар бис. Тайбыңны быжыглаар талазыбиле партияның сагыш салыышкынынга ол бистиң харыымс-тыр.

Львов области Сколевск районунуң В. Хмельницкий аттыг колхозунуң трактор бригадазының учётчиги О. Томашевская мынча дээн:

— Төрээн суурум-биле хүн бүрүде чоруп тура, чаагайжыттынган кудумчуларны, каас бажыңнарны кайгап хаамас мен. Мен оон өске тургаын—фашистиг эжелекчилерин үреглеп, хоозурадып каапкан турганын база утпаан мен. Совет улуска дайын хөй качыгдаалы чедирген, бистин чуректеривис амгы үеге чедир чидириглерден саргып чоруур.

Мен он алды уругларын неи мен. Оларын аразында башкылар, эмчилер, инженерлер бар, а бичилери школада өөренип турар. Келир үеже бүүрелдии-биле көөр арганы биске берген тайбын дугайында сагыш салыышкыны, дээш төрээн партиявыска, Леонид Ильич Брежневке чуректің хамыыдан өөрүп четтирдим!

Узбек чогаалчы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Яшен мынча деп онзалап демдеглээн:

— Империалистиг лагерьде агрессчи күштериниң идепкейжээни бистин, совет кижилериниң, улуг серемчилелдиин болдурган. «Совет кыжаныышкынын камгаланыр» дугайында ийи арыныг медеглелдерби чагдыныр алган. Барыын Европага ракета-ядролуг чепсекти эндере тургузарының планын ажылдап кылып турар.

Делегейиин дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарыныче угланган тайбын инициативаларны, чогаадыкчы саналдарны Совет Эвилели идип үндүрген. Планетага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарыныче база бир базымны бис кылган бис. Ам Барыын күүтүп чагырыкчы болуктери бодунуң саналын үндүрер ужурлуг.

Бодумнуң чогаалчы өөрүмнүң өөмүүзүнден чаагай тура-соруктуг бүгү кижилерин дайынын чаа одаглары тургуспас деп шиитпирлин-биле чугаалаарынче кыйгырдым!

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Даштыкы агентилелдериниң дыңнадып турары-биле алырга, Мурнуу Атлантикага биче күчүлүг ядролуг чазылдырыышкын чоруткаңын демдеглээн. Бар сан-түүнер ёзугаар алырга, ол чазылдырыышкынны расписчи Мурнуу-Африка Республика чоруткан. Ол чорук хамаарышпас Африка чурттарының болгаш делегейниң өске-даа хөй күрүнелериниң күчүлүг килецээшкинин болдурган. Агаарны шинчилээри-биле шенелде кылган, америк техниктиг албан черлери чазылдырыышкын районунда радиоактивтиг чоруктуң барын толараткан.

Делегейниң хөй-ниитизиниң бодалын мегелээр сорулга-биле Мурнуу-Африка Республиканың информация чепсек-хереклеери айыткан районга атомнуг суг адаа-биле чоруур совет хемеге авария болган деп меге медеглелди кылган.

Ол районга суг адаа-биле чоруур совет хемелерге кандыгдаа авария, чазылдырыышкынар болбаанын болгаш ракеталарны салып үндүрбээнин медеглээрин СЭТА-га дааскан. Сугга, чер кырынга, агаарга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруур дугайында дугуржулганы ССРЭ шыңгызы-биле сагып турар.

МАЛЧЫН БҮРҮЗҮНҮҢ ХАРЫЫСАЛГАЗЫН БЕДИДЕР

Мал бажын өстүрери, камгалаары—чугула айтырыг

Ниитиниң малының баш санын өстүрериниң, ону камгалап кадагалаарын үндезинибиле экижидериниң, малчын бүрүзүнүң хууда харыысалгазын бедидериниң дугайында СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң республиканың бүгү малчыннарынга, механизаторларынга база көдээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларынга чагаазы-биле «Шекпээр» совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери таныжып көргеш, ында айыткан үүлдери бүрүнү-биле деткип турар.

Совхозтуң партия комитединиң бадылааны тускай планны өзугаар салбырлар төптеринге, хойжу бригадаларга болгаш сүт-бараан фермаларынга 9 кезек черге хуралдарны эрттиргилээн. Аңаа 427 кижи киржип, оларның 38-и санал берин, ажылга шаптыктап турар четпестерни илереткен.

Комсомолчу-ажыктарның Суг-Кажаа сүт-бараан фермазының коллективиниң хуралына ында партбөлүк удуртукчузу Татьяна Саая санал бергеш, мынча дээн:

— СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң малчыннарга, механизаторларга база көдээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларынга чагаазы-биле «Шекпээр» совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери таныжып көргеш, ында айыткан үүлдер кончуг шын-дыр. Бистиң ферманың коллективи ону деткип, үүлдүгүүнүп турар. Чагаада айыткан хемчеглерни амыдыралга боттандырары-биле бүгү-ле бар арга, курлавырларны чөп ажыглап, кызымак ажылдаар апаар бис. Коллективте хүлээнген ажылхерээн ак сеткилдиг көрүп, үре-түңнелдиг ажылдап, социалистиг чарышка бедик көргүүүглерни чедип ап турар мурнакчылар эвээш эвес. Оларга саанчылар Р. Кууларны, А. Сарыгларны, инек кадарчызы Т. Кууларны хамаарыштырып болур. Ынчалзажок чамдык ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан ажылга ээ-харыысалга чок чоруктар барын ыыттавайн барып болбас. Ындыг четпестер-биле моон соңгаар эптеш чок демисежир херек.

Совхозтуң Аяңгаты салбырының хойжу бригадазының малчыннарының хуралына ол чагааны СЭКП райкомунуң секретары Б. С. Шыырап таныштырган, Аңаа санал берген хойжулар Сарыглар Анай-оол, Ооржак Очур, Монгуш Биче-оол, Куулар Чалбай-оол олар СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чагаазын деткивишаан, ажылда бар четпестерни илередип, харыысалга чок малчыннарны шүгүмчүлээн болгаш тускай эртемниглерниң талазындан малчыннарга практиктиг дуза чедирерин күштелдирерин негээн.

Совхозтуң Биче-Тейде хойжу бригадазынга чагааны таныышкан хуралга бир дугаарында мурнакчы хойжу, коммунист Ооржак Күрседи сөс алгаш, мынча дээн:

— Бистиң Биче-Тейде төрүүр хой бригадазының коллективи сөөлгү чылларда доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Мооң кол чылдагааны үүдел дээрге, бригадада корум-чурумну эки тургусканында, малчыннарның онаашкан ажылы дээш бедик харыысалгалыында-дыр. Хожудап турарлар чок ажылдаар деп шиитпирлээн бис. Бо кыштаглаашкынны чедишкиниг эрттиргеш, төрүүр хой бүрүзүндеи-не хураганны менди доруктурарын, хой санындан 2,5 кг дүктү кыргып алырын хүлээнип тур мен.

Хуралдың түңнелинде совхозта улуг мал эмчизи М. Д. Монгуш чүве чугаалаан, бригадага эмнелге-профилактиктиг ажылды экижидерин, малдың янзы-бүрү аарыглардан өлүп хораарын эвээжедирин аазаан.

Ажыл-агыйның Улуг-Акта, Муңгаш-Акта, Чыланныгда, Теректигде болгаш Баян-Колда турар сарлык кадарчыларының чагаа-биле таныышкан хуралын Теректиг-Аксынга эрттирген. Улус депутаттарының Шекпээр көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы О. О. Куулар ук чагааны тайылбырлаан.

Мрунакчы кадарчы, коммунист С. Ооржак сөс алгаш, саналдаан:

— Малдың баш санын менди кадагалаарының дугайында айтырыгны шыңгызыг-биле тургузарының чогум-на өйү келген. Бистиң кадарып турар малывыс—сарлык эң-не эвээш чарыгдалдыг, ажыктыг болуп турар. Бо чылын төрүүр 128 сарлыктан 120 бызааны алдым. Сарлыктың эткүр, сүткүр продуктулуун бедидер дээш специалистер боттуг хемчеглер албайн турары четпес. Сарлык кадарчыларынче сагыш салып турары база кошкак. Бар четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула.

Чагааны сайгарып чугаалашкан хуралдарга малчыннар бо чылдың кыштаглаашкынынга бүгү талалыг белеткенирин, кышкы үеде малдың продуктулуун кудулатпас, күүнеге эзт, сүт садарының планныг онаалдаларын күүседир дээш бүгү хемчеглерни алырының эргежок чугулазын демдеглээн.

Хуралдарга болган саналоналдарның колутказы чүл дээрге, хамыктын мурнунда малчыннарның хууда харыысалгазын бедидери, малды өлүрер, чидирер база самчыгдаар чоруктар-биле эптеш чок демисеңди чорудары, оон-биле чергелештир малчыннарның хандырылгазын экижидери, оларга ажылдаарының, амыдырап чурттаарының таарымчалыг байдалдарын тургузары болур. Ол бодалды санал берген кижи бүрүзү илергейлээн.

Ниитиниң малының баш санын өстүрериниң, оон камгалал-кадагалалын экижидериниң, продуктулуун бедидериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни совхоз дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди чагааны чугаалашкынының түңнелинде ажылдап кылган.

М. КАРА-САЛ.

«Шекпээр» совхозта партком секретары.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

БҮГҮ ТАЛАЛЫГ ХАНЫ АНАЛИЗТЭЭШ...

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчеттар болгаш соңгулдалар

«Большевик» совхозта коммунистерниң отчёттуг хуралынга оон киржикчилери парторганизациялардың ажыл-чорудулгазын хандыр анализтеп, ажыл-хереги шүгүмчүлекчи өзу-биле көргеннер. Коммунистерниң авангардчы ролүн бедидер, ажыл-ишчилер ортузунга партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылды күштелдирер талазы-биле ажылдарны партком болгаш партия организациялары чорутканын хуралга демдеглээн.

Парткомнуң болгаш коммунистерниң хуралдарынга социалистиг чарышты удуртуп, организастаарының, онгу беш чылдың дөртү чылында планныг онаалдаларның күүсеттинин турарының, ылангыя мал болгаш чер, тудуг ажылдарының, техника ажыглалын экижидериниң дугайын, өөредилге-кижизидилгелиг ажылды күштелдириниң, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң чорудулгазының, хөй-ниити организациялар-ларынга удуртулганын болгаш еске-даа чугула айтырыгларның дугайын чугаалашкылаан. Хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин организастаар дээш хыналдаларны чорудуп, оон канчаар чоруп турарын хуралдарга дыңнап келген.

Совхозтуң мурнунда салдынган планныг онаалдаларны боттандырарынче угландыр парткомнуң болгаш партия эге организацияларының мобилизакчы, организакчы ажылының түнелинде совхоз социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип ап турар күш-ажылчы мурнакчы коллективтер, кижилер эвээш эвес. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың дөрт чылдарының онаалдазын күүсеткен. Саар бир инектен-не 2000 кг сүттү сагган. 106 тонна сигеннии кезип белеткеп алган. Коммунист саанчылар Таан Бара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Чылбак Куулар, Анай Иргит олар 2224—2788 кг сүттү тос айларда бир инектен-не сагган. Т. Кара-Сал, Б. Кара-Сал, Ч. Куулар олар сүт саап бүдүрер талазы-биле онгу беш чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Совхоз бүдүрүлгезинин өскедаа алырларында эки көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчылар эвээш эвес.

Ниитизи-биле кылдынган ажылдар бар-даа болза, ажыл-чорудулгада четпестер хөй дээрзин илеткелчи партком секретары С. Донгак болгаш санал бергеннер тодаргай демдеглээн. Малдың баш санын чамдык чедишкиннерни бо чылын чедип алган. Тос айларда мал продуктуларын күүрүнеге садарын эртти 102,9, сүттү 101,6 хуу күүсеткен. Саар бир инекке онааштыр 2000 кг сүт сагдынган болгаш бир хойдан-на 2,5 кг дүк алдынган.

Тараа болгаш мал чеми культураларның дүжүткүрүн бедидери-биле чамдык ажылдарны чоруткан. Тараа культураларының га бүрүзүнден 10,2 центнер дүжүттү ажаап алган. Мал чемиинин курлавырын тургузарынга ажыл-ишчилериң шүлүргү ажылдааны-биле 1425 тонна сигеннии белеткээн ийикпе, план 123 хуу, сенаж салыр план 100 хуу күүсеттинген.

Ажыл-ишчилер ортузунда социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип ап турар күш-ажылчы мурнакчы коллективтер, кижилер эвээш эвес. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың дөрт чылдарының онаалдазын күүсеткен. Саар бир инектен-не 2000 кг сүттү сагган. 106 тонна сигеннии кезип белеткеп алган. Коммунист саанчылар Таан Бара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Чылбак Куулар, Анай Иргит олар 2224—2788 кг сүттү тос айларда бир инектен-не сагган. Т. Кара-Сал, Б. Кара-Сал, Ч. Куулар олар сүт саап бүдүрер талазы-биле онгу беш чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Совхоз бүдүрүлгезинин өскедаа алырларында эки көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчылар эвээш эвес.

Ниитизи-биле кылдынган ажылдар бар-даа болза, ажыл-чорудулгада четпестер хөй дээрзин илеткелчи партком секретары С. Донгак болгаш санал бергеннер тодаргай демдеглээн. Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле чедир кылдынмаан ажылдар хөй. Эт, сүт, дүк бүдүрери эрткен чылдың тос айларынындан бичии өссе-даа, мал продуктуларының шынары кулу деннелде. Дүктү бүдүрериниң болгаш күүрүнеге садарының планын ажыл-агый күүсетпээн. Малчыннар-биле ажылдың четпезинден, оларның ортузунга кижизидилге ажылын куду деннелде чорутканы-биле малдың хорамчазы хөй болуп артпышаан. Тос айларда 692 баш мал өлген болгаш читкен. Төрүүр 100 башка онааштыр совхоз 51 бызаа, 57 кулун ап, чөгенчиг түннелдиг болган.

Чер ажылының культуразы дээш демисел кошкак. Организакчы ажылдың четпезинден, техниканы бүдүүкчүлүг ажыглаарын чедир организаставаанындан, агротехниканың чүрүмүн чедир сагыыванындан, суггаттыг черлерни багай ажыглаанындан дүжүт чавыс болган, а ол чугула ажыл-хереги эки удуруп турарын хуралдарга дыңнап келген.

Совхозтуң мурнунда салдынган планныг онаалдаларны боттандырарынче угландыр парткомнуң болгаш партия эге организацияларының мобилизакчы, организакчы ажылының түнелинде совхоз социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип ап турар күш-ажылчы мурнакчы коллективтер, кижилер эвээш эвес. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың дөрт чылдарының онаалдазын күүсеткен. Саар бир инектен-не 2000 кг сүттү сагган. 106 тонна сигеннии кезип белеткеп алган. Коммунист саанчылар Таан Бара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Чылбак Куулар, Анай Иргит олар 2224—2788 кг сүттү тос айларда бир инектен-не сагган. Т. Кара-Сал, Б. Кара-Сал, Ч. Куулар олар сүт саап бүдүрер талазы-биле онгу беш чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Совхоз бүдүрүлгезинин өскедаа алырларында эки көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчылар эвээш эвес.

Ниитизи-биле кылдынган ажылдар бар-даа болза, ажыл-чорудулгада четпестер хөй дээрзин илеткелчи партком секретары С. Донгак болгаш санал бергеннер тодаргай демдеглээн. Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле чедир кылдынмаан ажылдар хөй. Эт, сүт, дүк бүдүрери эрткен чылдың тос айларынындан бичии өссе-даа, мал продуктуларының шынары кулу деннелде. Дүктү бүдүрериниң болгаш күүрүнеге садарының планын ажыл-агый күүсетпээн. Малчыннар-биле ажылдың четпезинден, оларның ортузунга кижизидилге ажылын куду деннелде чорутканы-биле малдың хорамчазы хөй болуп артпышаан. Тос айларда 692 баш мал өлген болгаш читкен. Төрүүр 100 башка онааштыр совхоз 51 бызаа, 57 кулун ап, чөгенчиг түннелдиг болган.

Чер ажылының культуразы дээш демисел кошкак. Организакчы ажылдың четпезинден

УЛАМ ИДЕПКЕЙЖИДЕР

Чоокта чаа Кызылга «Билиг» ниитилелиин республика организациязының баштаар черинин пленуму болуп эрткен. Анаа СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам эккижидер дугайында» доктаалын амыдырала боттандырып турарының дугайында ниитилелдиг Кызыл хоорай организациязының чорудуп турар ажылының талазы-биле информацияны дыннаан. Ол талазы-биле илеткелди ук организацияның баштаар черинин даргазы К. О. Шактаржык кылган.

Найысылалда ниитилелдин 60 эге организациязы ажылдап турар, ында 1200 хире лектор хаара туттунган. Бодунун шынар составының талазы-биле Кызыл хоорайның организациязы республикада эң шыырак черлериг бирээзи. Хөй чылдарда ажылдап келген улуг дуржулгалыг юристер, эртем болгаш медицина ажылдакчылары, экономистер, үлепүр бүдүрүлгелериннин специалистери, чырыдышкын болгаш культура албан черлериннин ажылдакчылары найысылалдың болгаш республиканың ажылчы чонарының оргузунга лекция, илеткелдерни номчуп турар. Бүдүрүлгелерге, чоннуң чурттап турар черлерининг зайыбиле политхүннерни, кинолекцияларны база айтырыг-харыы хүннерин эрттирери чанчыл апарган. Ылаңгыя микрорайоннарның агитшөлдеринге партия, совет ажылдакчылар, министерстволарының болгаш ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары харыылап турар адрының талазы-биле чонга лекцияларны номчуп, оларының айтырыгларынга харыы бээри чанчыл апарган.

Хоорайның улусчу университеттеринде 2,5 мүң ажыг кижи өөренип турар. Оларга эрткен чылын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының дугайында материалларны колдадыр өөреткен. Оон ангыда хоорай масштабтыг 13 эртем-бүдүрүлге конференцияларын бүдүрүлге коллективтеринге эрттирген.

СЭКП ТК-ның доктаалы хоорайның лекторлары чонга калбаа-биле таныштырып чедирген болгаш ук документиге айыттынган чугула сорулгаларны хандыр өөренип, тайылбырлаары ам-даа үргүлүлүп турар. Бо доктаалды сайгарып көөрү-биле идеология ажылдакчыларын киириштирип тургаш, 11 семинарны «Билиг» ниитилелиниң Кызыл хоорай организациязының баштаар чери организастаан.

«Тыва көдээ» тудуг тресте, политехниктиг институттуң филиалында, библиотекаларда, хоорайның милиция черинде эге организацияларның багай эвес ажылдап турарын илеткелчи демделээн. Хоорайда аныяк лекторнуң школазы ажылдап турар. Оон дыннакчыларында дээди өөредилге черлериниң студентилери колдуунда хаара туттунган. Ол школаны доосканнар республиканың бүгү районнарының лекторларынга чаа күш боон немежип турар.

Ындыг болзажок «Билиг» ниитилелиниң хоорай организациязының ажылында четпестер эм-даа бар, ол бодунуң ажылын СЭКП ТК-ның доктаалының негелделеринге дүүштүр эде организаставаның пленумга санал бергеннер шүүмчүлээн. Бо хүннерге чедир лекторларының чүгле чартык кезин аттестаттаттынган, эге организацияларның отчётсоңгулдалыг хуралдары чавыс дениелде, организэс чок эртип турар. Бүгү таарымчалыг байдалдар бар-даа болза, лекторларның мергежилин бедидер факультетти мынчага чедир тургузуп чадашкан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киришкен болгаш хоорайның база республиканың организацияларының баштаар черлериниң ажылынга хамаарыштыр шынгыы шүүмчүлелдиг саналдарны кылган. Кызылда болгаш республиканың районнарында-даа лекторийлерниң, кинолекторийлерниң, ылангыя улусчу университеттерниң саны коянчуг эвээш. А ажылдап турар лекторийлерге дуза чедирер, оларның ажылын сайгарып көөр, эки дуржулгазын нептередир ажылды баштаар черлер чорутпайн турар.

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң доктаалын өзугаар 1978 чылдан эгелеп политхүннерни, профилактика хүннерни республикада доктаамал эрттирип турар. Бо ажылга лекторларың киржилгези четпес. Ылаңгыя эрге-хоойлу болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга, кижизидилге айтырыгларынга хамаарышкан лекциялар эвээш номчуттуунуп турар. Бо айтырыгларның талазы-биле лекторлар, агитаторлар ажыглапкы дег ажылдап кылдынган материалдар чок боон турар. Өске черлерде лекция пропагандазын күштелдирер, нептерецгей болдурар дээш янзы-бүрү хечеглерни эп турар. Красноярск, Алтай крайлар, Новосибирск область янзы-бүрү мергежилдин кижилериннен тургустунган «Агитпоездилерни» доктаамал организастап, ырак районнарже үр хуусалыг чорудуп турар. Бисте «Агитавтобустуң» организастап болур бүгү арга бар. Ол айтырыгны Кызылдык-даа, республиканың-даа организацияларының баштаар черлери өөренип көрбейн турар.

Чурттуң эрге-чагыргазының чер-чер органнарына сонгулдалар, В. И. Ленинниң төрүттүүгениннен бээр 110 чыл ою, Улуг Тиклелгенин 35 чылы дээн ышкаш байырлалдар чоокшулап орар. «Билиг» ниитилелиниң республика организациязы болунуң ажыл-чорудулгазын, СЭКП ТК-ның доктаалында айыттынган чүүлдерни боттандырары-биле чедиштирер, ол болуушкынарны бедик дениелге эрттирериң хандырар кылдыр эге организастаар херек деп, Д. К. Ооржак түңнелинде чугаалаан.

«Билиг» ниитилелиниң XIII республика конференциячын 1980 чылдың февраль 8-те чыылдыр деп ниитиири пленум хүлээп алган.

С. МААДЫ,
«Шыныың» корр.

Ала-чайгаар бе азы планныг бе?

Баштайгы беш чылдарда бистиң чуртувуска калбарган чаа тудуглар кижилериин көдээден хоорайларже массалыы-биле көжүүшкүнүн болдурган. Ол үениң иштинде биске хоорай чурттугларның саны ийи катап улгаткан, а көдээ чурттакчыларның өзүп-төрүүрү бедик-даа турган болза, оларның саны биеэги дениелинде арткан.

Көдээ чурттакчыларның күсели-биле хоорайжыларның көвүдээри амга чедир уламчылап турар. Сөөлгү тос чылда хоорай чурттугларның немелде өзүлдезиниң 60 хуузу көдээден келген кижилериң күселибиле болган. Оон түңнелинде ниити чонда көдээ кижилериң саны 38 хуу чедир кызырлыг келген. (1913 чылда Россияның көдээ черлериге оон чурттакчы чонунуң 80 хуузу чурттап турган болдур эвеспе).

Хоорайларже көжүүшкүн дүрүм өзүгаар чүүл болур. Ынчалзажок мында бир хөлегелиг тала бар — мурнунда тараачын чорааннар долгандыр турар хоорайларның эң-не улуун шилип ап турар.

Көжүүшкүннеринин кол хоойлузу билдингир — кижилер кайда-ла эки болдур, мнаар чоруп турарлар. Ынчалзажок хоорай улуг болган тудум, анаа транспорт харылзаазы дүрген болгаш эптиг болурун хандырары, хоорайны долгандыр турар бойдусту таарымчалыг хевээр арттырары бергедээр дээн ышкаш нарын айтырыглар-ла хөй. Ажыл шилип алыры, өөренириңге, эки дыштанырынга аргалар улуг хоорайда бичии болгаш ортумак хоорайлардан чугаажок-ла хөйү шыннда.

Ала-чайгаар көжүүшкүнүң чүге чедирерин бодап каары берге эвес. Келир үеде хоорайларга 100 миллион чедир кижилер чурттаар апаар деп, чамдык эртемденнер санап турар. Ол дээрге кижилериң ниити чуртталгазының эң эки хевири эвес дээрзи маргылдаа чок.

Ортумак болгаш бичии хоорайларже шимчээшкинин углан таарыштырары Совет күрүнениң социал болгаш экономика политиказының эң чугула айтырыгларының биреэзи. Сөөлгү үеде чаа үлепүр тудугларын улуг эвес хоорайларда кылып турар апарган. Тускай эртемниглериң санаашкыннары-биле алырга, ол чорук көдээден көжүүшкүннүң угланышкының өскертир арганы бээр.

Бистин чуртувуста суурлар база дыка дүрген хоорайжыл бар чыдар. Тергинин улуг дээн экономиктиг программа — Кара хөрзүнүг эвес зонаның таартылгазы Россия Федерациязында боттаныр турар. Өске-даа девискээрлерде ындыг ажыл чоруп турар. Көдээ ажыл-агыйның күш-ажылын үлепүр күш-ажылының бир хевири болдурары, көдээге хоорайның эптиг байдалдарын тургузары, чугаажок-ла чонунуң шимчээшкининге салдарлыг болуру билдингир.

Сөөлгү он чылдарда Сибирьже көжер чорук көвүдеп турар. Бо кайгамчык улуг девискээрге сонуургал оон бойдус байлактарының хөйү-биле тайылбырлаттынар. Сибирьде Менделеевтин таблицазының элементилери барык шуптузу бар, оларның хөй кезин үлепүрге ажыглаттынып болур.

Ынчалза-даа Сибирьниң бойдус байдалдары кадыг-дошкун, ол сайзыраңгай үлепүр төптеринден ырак, ынчангаш ону шингээдип алыры дыка нарын болгаш оон үнези дыка аар. Мында кандыг-даа чаа тудуг ССРЭ-ниң Европа кезиннге бодаарга 1,5-2 катап аар үнелиг, чангыс-ла чаа ажылдакчының маная көжүп кээринге безин күүрүе 30 мүң хире рубльни чарыгдап турар-дыр.

Сибирьже көжүп кээп турарларның кол кезии ажылчынарының организастыг чылдазын чорудуп турар тускай бюроларны дамчыштыр керээ чарып алган бедик мергежилдиг специалистер болуп турар. Ынчалза-даа керээ чок, боттары кээп турар кижилер базала хөй.

Баштайгы үеде социал-эммдырал факторларын чедир үнелевейн барганындан Сибирьлем үндүр көжүп чоруур түүлдер тыптып келген. Ам чоон районнарга чаа келген кижилериң байдалдарынче онзагай кичээнгейни угландырып турар. Чаа-чаа Усть-Илимск, Аргарск, Шелехов, Саяногорск, Стрежевой дээн ышкаш аныяк хоорайлар тыптып келген, анаа көжүп келген улустуң чурттаар байдалдары дыка таарымчалыг.

Сибирьге колдуунда хөй энергия ажыглаар бүдүрүлгелерни база технологтуг чорудулгаларны эң-не бедик-биле автоматизастаан болгаш механизастаан бүхүрүлге черлерни хөгжүдери таарымчылыг деп көрдүүп турар.

Улус чүге бээр келиксеп турарыл? Оларның хөй кезии моон мурнунда ажылдап, чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарга тургаанар-ла болгай. Акша? Дүрген депшир арга? Азы ырак оруктарның романтиказы бе? Кайызы-даа рольдуг.

Ол девискээр экономика талазы-биле дүрген өзүп сайзырап, анаа кана-даа кижилер, ылангыя бедик мергежилдиг специалистер хереглеттиниң турар болганда, чогаадыкчы болгаш эрге-дужаал талазы-биле өзүлдениң перспективалары шынап-ла хөй.

Акша? Олар кижиниң амыдыралында сөөлгү эвес черни эзлеп турар. А Сибирьде ажыл төлевири чуртта ортумаа-биле алганындан 1,5-2 катап бедик.

Адак сөөлүнде бистиң чуртувустуң хөй-хөй оолдар, кыстарыга Сибирьге ажылдаары дээрге шылгалда тутканы-биле дөмей, шыдамнының талазы-биле олар анаа боттарының бар аргаларын хынаар. Бодун көргүзер, шылгаар дээр күзел кижи бүрүзүнде төрүмелиндей чаатттынган деп, психологтар санап турар-ла болгай. Сибирьже чүге чоруксай бергенин бир аныяк кижи чагазынга мынчаар тайылбырлаан (ындыг чагаалар муң-муң):

«Мен силерниң обласка, тодаргайларга, Чукоткага ажылдаксап тур мен. Бир катап дилег чагаа бижээн мен, ынчалзажок чурттаар чер чогундан келдирип шыдаваас-тыр бис деп харыыладылар. Мени билбээннери ол-дур. Менээ квартира херек чок, а ниити чуртталга бажыңы силерде бар-ла болгай. Мени шын биле-лип көрүнер. Хөй акша ажылдап аар дээш ынчанмайн тур мен... Эрге-дужаал-даа хөй. Мен анаа шофёр боп ажылдаар мен. Чүү-даа болза ажырбас ийин, үчүн менээ Чукотка херек!»

Александр ДЕДУЛ.
(ПМА)

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ, ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ ДҮЖҮРЕРИ—КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ

ДЕ-ХАН (БЕЛЬГИЯ). Чепсегленииишкинни дүжүрер болгаш айыл чок чорук дээш Европаның хөй-ниитизинин шуулганы ында бодунуң ажылын доокан.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырының, быжыг тайбыңны хандырарының айтырыглары шуулганның кичээнгейин хаара туткан. Ужуражышкынны Бельгияның күрүне министри, Социалистиг Интернационалдың хүндүлүг даргазы Й. Ван Эйнде ажыткан. Идролуг халапты чайладырының херээнге делегейниң хөй-ниитизинин ролүн ол онзалап демделээн. Бис тайбыңга, чавырлышкынга болгаш улустарның чоокшулажырынга дузалажры-биле чыглып келген бис деп, ол чугаалаан.

КНО-нуң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле Женева салбырының төвүнүн удуртукчузу Л. Вальдхайм-Натюраль бо хүннерде чепсегленииишкинни дүжүрер дээш хөделиишкиннериң неделазын чорудуп турар деп демделээн. Европаның хөй-ниитизинин төлөлекчилериниң шуулганында калбак киржилгези болза боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырының чугула сорулгаларының чаа херечизи болур деп, ол онзалап демделээн.

Шериг талазы-биле удур туруушкынның сөөлгү чылдарда дээш совет комитетти даргазы А. П. Шитиковтуң чугаазын шуулганның киржикчилери улуг кичээнгей-биле ыңнаанар. СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин Берлинге идип үндүрген чаа совет тайбың саналларының дугайын совет талөлекчи шуулганның киржикчилеринге чугаалап берген. Ол боттуг өгелекчи санал комплекстиг шинчилиг болгаш ону боттандырып чорудары Европага шериг чавырлышкынына шинтпирлии-биле дузалаар деп, оратор онзалап демделээн. Совет өгелекчи саналга Барының чүктүң харыызын делегей манап турар.

СБК-2 совет-америк керээни АКШ-тың сенадының күштүг болдуруп бадылаарының оруунда бергелер-биле холбаштыр сагыш човаашкының АКШ-тың сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы профессор Ф. Нил илереткен. Чаа совет тайбың саналларга америк администрациянын хамаарылгазын ол шүүмчүлээн.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чевүдел хуралдың киржикчилери күрүнелериниң төлөлекчилериниң 1980 чылда Мадрида болур ужуражышкыны-биле холбаштыр сеткил ханышкының испан найысылалдың мэри Э. Тьерно Гальван илереткен. Ол ужуражышкын чедиишкиниг эртер дээрзинге ынаныышкынны ол илерткен.

А. БАЛЕБАНОВ.

ФКП-НИҢ ПОЛИТБЮРОЗУНУҢ ДЫҢНАДЫЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз Коммунистиг партия амгы үеде чадада делегей байдалының хөгжүлдезинин түңнелдериниң кол утказы болза, күштериниң дедиргүүрүнүн өскерилгели тайбынны, улустарның хаамаарышпас чоруунун болгаш социализмнин талазына ажыктыг кылдыр болганы деп, ФКП-ниң Политбюрозунуң ында парлап үндүрген дыңнадызында демделээн.

Делегей ареназында социалистиг чурттарның чугула ролүн демделевишаан, тайбын кожа-хелбээ догунаашкының болгаш чавырлышкынның политиказының талазында оларның бызыы-биле турун турарын ФКП-ниң Политбюрозу онзалап демделээн. Хөй күзениишкиннериң сөөлүнде СБК-2 керээге ат салганы, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин Берлинге боо-чепсекти кызырар талазы-биле өгелекчи саналы Совет Эвилелинин тайбын кожа-хелбээ догунаашкының болгаш чавырлышкынның политиказынга быжыг бердингеин херечилеп турар деп дыңнадыгда демделээн.

Оон-даа кады делегей хамаарылгаларына душкуурлуг чорукту империализмнин күштериниң өскүдер дээн угланышкынының айыылдыын ФКП-ниң Политбюрозу айыткан.

Партиялар аразында харылгаалларга хамаарыштыр хамаарышпас чоруктун, деп эргенин болгаш холгаарлап киришпезинин принциптерин боттоттарының хүндүлеп көөрүнүн үндезининге бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле акы-дүмалышкы харылгаалларны быжыглаарын-че ФКП-ниң Политбюрозунуң чүткүп турарын онзалап айыткан. Дыңнадыгның түңнелинде ажылчын ангының интернационализминиң чанчылдарынга француз коммунистериниң шынчызын бадыткаан.

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин Берлинге идип үндүрген совет тайбын өгелекчи саналдарын ында алган айыы-биле эвес аян-чорук кылып келген Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский бедин-биле үнелеп көргеи. Төп Европада совет шериглериниң санын кызырар болгаш Совет Эвилелинин барын районнарында туруп турар ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсектериниң санын кызырар дугайында ССРЭ-ниң саналы эки санал болур деп, ол чугаалаан. Төп Европада чепсектиг күштерин болгаш боо-чепсекти бот-боттарының кызырарының дугайында Венада боон турар чугаалажыышканнарга ол саналды база катап идип үндүрер ужурлуг деп бодаар мен. Ол чугаалажыышкыннар болза ол саналды чугаалажып көөрүнге эптиг чер болур. Ол совет санал талазы-биле ийи тала дугуржулганы чедип аптар болза, ол чорук Европага политиктиг чавырлышкынга улуг салышкын болур ийик. Биске ындыг салышкын херек.

Стратегиг шаап халдаашкын боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында (СБК-2) совет-америк керээни болдунун долузу-биле деткип турарының дугайын канцлер медегээн. Барының Европаның чурттарының бүгү удуртукчуларыбиле бир дөмей СБК-2 керээни чүс хуу деткиир мен. Ол керээ СБК-3-ке чайлаш чокка чедирер. Ол болза Европага кончуг чугула.

ИМПЕРИАЛИСТИГ ХОЛГААРЛААШКЫННЫҢ ПЛАННАРЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). НАТО-нуң агрессчи блогу бодунуң айыылдыг холгаарлаашкынын Европаның девискээринден дашкаар чорудуп турар. НАТО-нуң чиңгине секретары Й. Луктун херечилеп турары-биле алырга, блоктуң штаб-квартиразында Африканың Мурнуу талазын долганган нефть сөөртүр орукту «камгалаар» талазы-биле планны ажылдап кылган. НАТО кежигүнери чуттарының парламентарийлериниң организациязы болур Соңгу-Атлантика ассамблеязының Оттавада эртип турар сессиязынга чүве чугаалап тура, «баш удур көрүнмээн байдалда» ажылдап кылган планны «Африканың Мурнуу чүгүнүн чурттары-биле кандыг-даа сүмележишкин чокка» ажылдап кылган деп, Луис медегээн. Бодунуң милитарисчи медегелдерин улам ыңай быжыг бүзүрелдиг болдурары-биле Луис бодунуң ынак чүүлүн ажыглаан.

Делегейге тергиндел дугайын күзеп турар чамдык америк генералдарының калчаалыг идеялары НАТО-нуң стратегиеринге дыш бербейн турар боор. Амгы үеде оларга Соңгу-Атлантика блогунуң хөделир зоназы-даа, Европа дип-даа таарышпайн турар болгаш ам олар боттарының агрессчи бодалдарын «совет шериг кыжаныышкыны» деп адаар хоозун чүүл-биле чагдынып алгаш делегейниң өске районнарынче шилчиткен.

Ол плакиар херек кырында кайнаар угланганыл дээрзин билип алыры берге эвес. Барыын чүкке бараан боон турар Мурнуу Африкада политиктиг чалчаларның байдалы щагдан бээр-ле улуу-биле кошкаан. Мурнуу Африкага эрге-чагырга ол чуттуң хөй түргедлиг улузунун өзүлүг төлөлекчилери туруп ап болур. «Баш удур көрүнмээн байдалдар» деп, Луис ону ынчан турар. Африканы долгандыр «нефть сөөртүр оруктарны» камгалаарының чылдаа-биле НАТО Мурнуу Африкага дорт холгаарлаашкынны боттандырып чорудар болгаш ында болунун талалакчыларының байдалын быжыглап алырынга ынанып турар.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХӨЙ-НИИТИЗИНИҢ КИЛЕҢНЭЭШКИНИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың расисчи эрге-чагыргазының ядролуг бомбаны чазылдырганы-биле холбаштыр делегейниң ниитилежилгези килеңнээшкинни илереткеи. Мурнуу-Африка Республиканың ындыг базымы Африканың мурнуу түгүнде байдалды улуу-биле чидиглендирип, хамаарышпас Африка чурттарның айыл чок чоруунга болгаш тайбыңга дорт айыылды тургузуп турар.

Мурнуу-Африка Республикада ядролуг чазылдырышкын дугайында дыңнадыг бистин хөлөдипкен болгаш Преторияның ядролуг белеткелдериниге хамаарыштыр бистиң айыылзыныышкынывысты бадыткаан деп, КНО-нуң Кол Ассамблеязының эвлечлиг пленарлыг хуралының киржикчилериниге чүве чугаалап тура, КНО-нуң апартеидке удур тускай комитетиниң даргазы Б. Кларк (Нигерия) медегээн.

Расисчи өзү-чурумнуң апартеидинин кижи көөр хоон чок политиказынга удур чайгылыг чокка демисежин турар хамаарышпас Африканы ындыг хөделиишкиннер-биле Мурнуу-Африка Республика коргударынче чүткээн.

Преторияның ядролуг белеткелдери болгаш атомнуг бомбаны шенээрин боттандырып чорутканы элээн каш базының күрүнелериниң Мурнуу-Африка Республикага янзы-бүрү дузаламчыны көргүзүп келгени-биле болгаш көргүзүп турары-биле, анаа материалдарны, технологияны, электрониканы, өске-даа дериг-херекселдерни садып турары-биле болдунар аргалыг болган деп, Б. Кларк демделээн.

ШЕФ ДУЗАЗЫ

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунуң албан организацияларындан 32 кижи малчыннар кыштагларын септежин, бажыннарын малгаштааш, чугайлап, печкаларын салып берип турарлар. Ында контора, көдээ Совет, эмнелге, ясли-сад, столовая коллективтерин төлөлеп баргылаан херазеннер идепкейлиг, турасоруктуг ажылдап турарлар. Олар 50 ажыг турлагларны септеп дооскан. Артыкан 10 кыштагның септелгезин байырлал бетинде доозар сорулганы салган.

Септелгеде Роза Дувaa, Чечек Күжүгет, Калчан-кыс Калин-оол, Зоя Бадыкай, печка салыкчылары Биченей Чаламба, Сарыг-оол Чульдум, Сендал Эникпен эки ажылдап, ак сеткилдиг чоруун көргүскеннер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ӨӨРЕНИП АП БОЛУР БИС...

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эртемниң янзы-бүрү талаларында совет эртемниң чедиишкиннериниң дугайында дыңнадыгларны хөй санныг сураглыг америк эртемденнер кичээнгейлиг-биле хайгаарап турарлар.

ССРЭ-де «Ангара-5» деп термоядролуг көргүзүг тургузуун ажыглалга киргени-биле холбаштыр Нью-Мексико штатта «Сандиа лабораториеэ» деп ядролуг энергетика төвүнүн килдис удуртукчузу Дж. Йонас мынча деп медегээн: «Ол талазы-биле совет эртемденнериниң дүрген депшилгези бистин төвүвүстүн эртемденнерин кайгаткан. Бис ындыг түңнелдерни чүгле келир чылын чедип алыр деп ынанып турар бис. Совет эртемденнериниң чедиишкиннери экономиканың планныг хөгжүлдези-биле, кижилерниң хөйү-биле болгаш мурнакчы технология-биле тайылбырлаттынар».

Космос делгемин шинчилээриниге Совет Эвилелинин чедиишкиннериниге бедик үнелелди ол талазы-биле америк эксперттер, а ол мышкаш парлалга берген. «Совет эртемденнериниң болгаш практиктериниң чедип алган чугула түңнелдери делегейниң космос эртемининг хөгжүлдезинге улуг салышкынны киирген» — деп, Аэронавтика болгаш космос делгемин шинчилээриниң талазыбиле национал эргелелдиг эртем-шинчилел төвүнүн төлөлекчизи Л. Колин медегээн.

«Крисчен сайенс монитор» солун редакция үүлүнге мынча деп бижээн: «Оожумнай берген үеде ажыглалга киргеи болгаш орустарның чедиишкиннериниң ужурундан билдирбестээн америк программабиле космос шинчилээшкиниериниң совет планнары-биле деннеп көөрге, АКШ-тың чазаа космосту шингээдип алыр дугайында келир үеже база-ла ынчаар дидим көрүп болур бе деп айтырыгны салбас арга жок».

«Сан-Франциско иказэминер» деп өске америк солунуң медегээни-биле алырга, Совет Эвилелинин боттандырып чорудуп турар программазы эртем-техниктиг шинчилелдерге болгаш шепелдеерге орбитага кижи чурттаар станцияларны ажыглаар талазы-биле Баттышкан Штаттардан үсчок бурунгаарлай берген.

Совет медицинаның чедиишкиннери америк эртем бөлүктериниге калбак хүлээп көрүүшкүнү чедип алган. «Совет эртемденнерден өөренип ап болур бис» — деп, Корнель университединин чанында бүүрек төвүнүн директору доктор Альберт Рубин медегээн. «Кижиге бүүректерни солуп олуртурунун талазы-биле ССРЭ-де бар төп, мээн бодап турарым-биле алырга, делегейде өн-не эки» — деп, Москвадан ээп келгеш ол чугаалаан.

Совет Эвилелинде бедик хөгжээн медицина эртеми бар деп чугаалаар болзумза, кылымал органнарны тургузар талазы-биле ажылдап турар америк эртемденнериниң ниити бодалын илередир боор мен дээрзинге чигзиниг турбас. ССРЭ-ниң эртемденнери-биле хөй улаа ужуражышкыннар оларның делегейде мурнакчы черни эзлеп турар дээрзинге мээн бүзүрелимни күштелдирген» — деп, Клиленд эмнелгезинин кылымал органнар килдизинин удуртукчузу Ю. Носе демделээн.

РЕЗОЛЮЦИЯЛАРГА УДУРЛАНЫШТЫР

АЛЖИР. (СЭТА). Национал хосталга фронтузунуң ТК-зының Политбюрозу Марокконга боо-чепсекти немей садарының дугайында америк администрациянның шинтпирии кичээнгейлии-биле өөренип көрген болгаш оон-биле холбаштыр медеглел кылган.

Вашингтонуң ол шинтпири делегей организацияларының, оон иштинде Каттышкан Нациялар Организациязының резолюцияларынга удурланышкак деп ол медеглелде айыткан. Ол чорук Соңгу Африка районунга дүшкүүрлүг чорукту узуткаар сорулга-биле кылган тайбынга, күзениишкиннерге кыжаныг бооп турар.

Чижээлээрге, ПОЛИСАРИО фронтуга удур демисел чорудары-биле Мароккону боо-чепсек-биле хандырып тура, АКШ-тың чазаа шериг хөделиишкиннерин күштелдиреринге арганы берип, Барының Сахараның айтырыын тайбың шинтпирлээринин аргазынга шаптыктап турар деп медеглелде айыткан.

Өске чурттарже месилдежишкинни нептередип болуру-биле сагыш човаашкының Политбюро илереткен.

ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

ЯПОНИЯ. Фукуока хоорайның бир чурттакчылыг районунга тудуг ажылларының үезинде ажылчыннар хенертен бүүлүгла археологтуг ажыдыышкынны кылганнар. Тускай эртемниглериң бодап турары-биле алырга, 2500 хире чыл мурнунда чурттап чораан эрте-бурунгу кижиниң турган чери мында тывылган.

ЧУРУКТА: эрте-бурунгу кижиниң истерин тускай эртемниглериң өөренип көрүп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АНГЛИЯ. Оттулар чүүлдүң чедишпези чидигленген тудум уттундурган эрги транспорт чүүлдеринче эглиишкин Барыын чүк чурттарында улам көвүдеп турар. Великобританияда 30 чылдарның соонда ам база катап тургустунган тускай дирижабль (чурукта).

АП—СЭТА-ның фотозу.

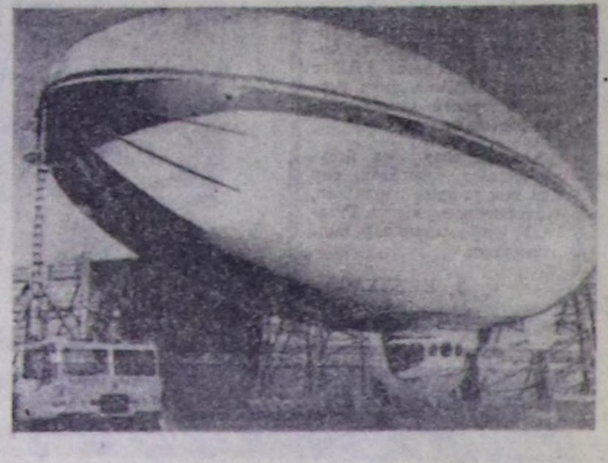

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫ

Кызылдың дааранылга фабриказыының ишчилери келир чылын массалыы-биле үндүрер дааранылга кылыгларының хевирлерин (модельдерин) садыг организацияларына саткан. Ниитизи-биле бүдүрүлгениң саналдап киирген 43 хевирин (эрткен чылдаазындан 8 хевир хөй) садыг черлери эки деп хүлээп алгаш, ону чонга садып болур деп ниити түңнелди кылган.

Чаа хевириниң платьелери, чаш болгаш элээди назылыг уругларның хептери, хейленнер 1980 чылда республиканың садыгларына кеступ келир. Ол дээрге фабриканың чаартычыларының болгаш чогаадыкчыларының эки ажылының түңнели болуп.

В. БРЮХАНОВА.

МАРГЫЛДАА

Хамааты камгалалының республика курстарының девискээринге совхозтарда санитар дружиналарының маргылдаазын Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң республика комитеди Тыва АССР-ниң хамааты камгалал штавының болгаш курстарының ажылдакчыларынын киржилгези-биле эрттирген.

Бо маргылдааның кол сорулгазы — сандружиначыларның эмчиниг баштайгы дузазын көргүзүп билирин, оларының арга-мергежилин хынап, хайгаараары болур. Санитар дружиналарының киржикчилери эмчиниг баштайгы дузазын чедиреринин талазы-биле алды хевириик маргылдаазына киришкен. Ылаңгыя янзы-бүрү хораннаашкынарга таварышканнарга дуза чедиреринге хөй күш, арга-дуржулга, эт-херекселдер негеттинер. Ол бүгү негелделерни маргылдааның киржикчилери эки күүсеткеннер. Бүгү негелделерни частырыг чок ажып эрткен Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң санитар дружиназы (командири В. Сат) мергежилдиин көргүскен.

Маргылдаа болур хүн аажок соок, хат-шуурганныг турза-даа, кедээниң санитар дружиналары хүлээлгелерни шыдамыккай күүсеткеннер. Түнелинде судья коллегизы бирги черни СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң санитар дружиназына тывыскан. Ол дружина Кызыл Крест ниитилелиниң республика комитединиң шилчиир кубогу-биле шаңнаткан. Ийги черже Барыын-Хемчик районуң «Хемчик» совхозунуң санитар дружиназы (командири Г. Оржак) үнген.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ЭЛДЕПТИГ КОЛЛЕКЦИЯ

Коллекционерлериң кичээнгейин хаара тутпайн баар хире ыдыг үүлдер бо үеде ховар. Олар янзы-бүрү шоочаларны, самоварларны, шактарны, өөктерни, оон туржук сигареттер хавын безин чыып турарлар. Латыш коллекционер Я. П. Лиепаның чыгган коллекциязы кайгамчык. Ол үүлдээргe, хөглүг төөгүлер, солун чугаалар, шоодуглуг болгаш баштак чуруктар эрте-буруңгудан эгелээш бо үениң хөгжүмчүлериниң дугайында үүлдер болур. Ону Я. Лиепа эрги орус, украин, белорус болгаш даштыкы солуннардан, совет болгаш даштыкы парлалганың журналдарындан, ССРЭ-ге, Англияга, Францияга, ГДР-ге болгаш АКШ-ка үнүп турулдан тускай чыындылардан алгылаан.

Коллекционер ол бүгүнү анаа-ла чытбаан, ону бир ном кылдыр парлаткан. Ниитизи-биле ук ном Ригага 150 муң экземпляр кылдыр үнген.

В. ЛИЕЛХАС.

БЕДИК УТКА-ШЫНАР ДЭЭШ

Бора-Тайга ортумак школазы эрткен өөредилге чылында 99,8 хуу өөредилгелиг боолу, школаның башкыларындан 19 эртем башкылары 100 хуу өөредилгени чедип алган. Оларның иштинден эге класстар башкылары А. Монгуш, ук школаның доозукчулары А. Очур, К. Биче-оол, С. Оржак боттарының класстарында быжыг билигни, бедик эки сагыылга-чурумну чедип алганнар. Эммек Даваевна Оржак төрээн школазында 25 чыл дургузында ажылдап, хөй-хөй өөреникчилерни эртем-билигге өөреткен.

Бистиң школавыс - районда кабинет системазыныче шилгээн школаларның бирээзи. Школада 16 эртем кабинеттери дериттинген. Оларның иштинден төөгү, география, химия, физика, математика, тыва, орус дылдар база лингафон кабинеттери эки кылдыр дериттингилээн. Школаның башкылары чүгле башкылал ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн, СЭКП ТК-ның Чингине скеретарыы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин башкылар съездизинге чугаалаан «Школа идей-политиктиг кижизидилгениң төвү болур ужурлуг» деп сөстерингe үндезилээн, В. И. Ленинниң соратниктериниң мөзүг-шынарының дугайында база Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп чогаалдарына номчулга конференцияларын эрттиргилээн.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин, кижизидилгезин улам ынай сайзырангайжылар, оларны күүс- ажылга белеткээр дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырып, өөренкчилерниң чайгы дыштанылгазын организастыг эрттирген бис. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында өөреникчилериниң күжүү-биле 170 тонна сигенни, 50 тонна будук-бүрүү белеткээш хүлээткен бис.

Бистиң школада 444 өөреникчи хаара туттунган. Оларның иштинден 105 кижи күрүенинің долу хандырылгазында өөренип турар. Школаның 40 чыл болурунга тураскааткан социалистиг чарышка бүгү коллектив киришкен. Школада аңгы-аңгы эртемнерниң 15 бөлүмнеринде 190 өөреникчи хаара туттунган. 34 чыл дургузунда башкылап келген хоочун башкы Борбак-оол Дүктүг-оолович Сарыглар өөреникчилериниң шин бөлүмүн эки удуртуп, районуң суурларынче каш удаа аалдап чораан.

Ада-иелер-биле школавыс быжыг харылзаалыг. Ада-иелер уругларга белек кылдыр ойнаар 10 шөлүгүштеряи кылып бергеннер. Суурнуң 10 агитквартираларында 32 башкы агитаторлап ажылдап турарлар. Олар бот-тывынгыр уран үүлге киржип, уруглар чылынга тураскаттынган хемчегларни, бажың ажылын кылырыга практиктиг дузаны чедирип келгеннер. Бо ажылга суурда херээженнер төвүлелиниң даргазы, башкы Анзат Самбууевна Очур улуг рольду ойнап турар.

Школавыста бот-башкарылганың 11 штавы бар. Штаб бүрүзүнде бир башкы быжыглаттынган. Башкылар М. Оржак, С. Сарыглар олар өөреникчилериниг боттуг дузаны чедирип, ажыктыг сүмелерни берип турарлар. Школаның спортчулары чаа өөредилге чылының эгезинде районуң волейбол маргылдаазынга бирги черни чаалап алган. Күш-культура ажылы бисте багай эвес.

Башкылар коллективи өөредилге-кижизидилге ажылынга чедишкиниг болур дээш моон соңгаар-даа бүгү күжүн салып ажыллаар.

Д. ОНДАР,
школа директору.
Чөөн-Хемчик район.

БИСТИҢ КОЖАВЫСТА

Көдээде чаартылгалар

Хакасияның кедээ ажыл-агыйына онгу беш чылдың дөртку чылында чарыгдаары-биле 224,5 миллион рубль капитал салыышкыны көрдүнген. Беш чылдың эрткен-үш чыл тос айларында областың совхозтары 1685 чаа тракторну, 1388 тараа, силос болгаш картофель ажаар комбайнны, 1260 автомобильди болгаш өске-даа техникаларны алган. Мал болгаш чер ажылынга комплекстиг механизацияны нептередир ажыл уламчылап турар. 31,8 муң баш бода мал, 54,9 муң баш хой, 3 муң баш хаван, 226 муң баш дагаа кирер кажааларны эде кылган болгаш түткан. Черни мелиорастаар талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдар кылдынган. 5422 гектар кургаткан база сугаттыг шөлду ажыглап эгелээн. Совхозтар ажылчыннары 130 муң дөрбелчин метр чурттала шөлүн алган.

Областың кедээ черлеринде школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң, социал-культура үзкүр-дузалыг объектилериниң четкизи калбарып турар. Совхоз ажылчыны кижи чылда ортумаа-биле 1560 рубль ажыг шалыңны ап келген. Кедээ ишчилериниң сес өг-бүлезиниң бирээзи-ле хууда чиик машиналыг азы мотоциклдиг. Мал болгаш чер ажылының ишчилеринге 232 хевириниң ачы-дузазын чедирип турар. Бо бүгү үүлдер кедээниң ажыл-ишчилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы кедүрлүүшкүнүн болдуруп турар. Совхоз бүдүрүлгезиниң 200 ажыг мурнакчызы онгу беш чылдың дөртку чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен.

Агитпоезд

СЭКП обкомунуң лектор-атеистерниң кедээже пропагандисчи үнүүшкүннерин үш чыл улаштыр чорудуп турар. Агитпоездиниң программазында күш-ажылчы коллективтерге лекциялар номчуурү, атеистер семинары эрттирери, айтыыглар болгаш харылар кежээлери организастаары кирген.

Агитпоезд чоокта чаа Боград районга чораан. «Знаменск» совхозтуң хаван, сүт-бараан фермаларының, тудуг цехиниң ажылчыннары, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ишчилери бойдусбиле кижиниң харылзаазының, делегейниң аъш-чем курлавырларының, космиктиг шинчилелдер, шажын-чүдүлге организацияларының амгы үеде байдалының дугайында болгаш өскедаа темаларга лекцияларны дыннаан.

Абаканның педагогика институдунуң зоология кафедразының эргелекчизи И. В. Иванова, СЭКП обкомунуң инструктору Л. В. Каймонова, «Билиг» ниитилелиниң лектору И. С. Винников, Абаканның педагогика институдунуң башкылары Г. В. Погомолова, Д. А. Польнцев болгаш өскелер-даа лекциялар номчаан.

Чурукчу-журналист

«Хакасияның чаартылгалары» деп каталог-альбомну чырыкче үндүрген. Ону Хакас автономнуг областың 50 чыл оюнга тураскаадыл, ВЛКСМ обкомунуң инициативазы-биле белеткээн.

Абаканның чурукчузу Владимир Павлович Бутонаевтиң чогаадыкчы ажылдары-биле каталог таныштырар. Ында чурукчу болгаш журналистиң Абаканның, Абакан—Тайшет демиржолуг, Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугларындан чураан чуруктары кирген. «Енисейни штрумнап эгелээн», «Саян-Шушенск ГЭС-ти тудуп турар» деп чуруктары, электри станциязының тудугжуларының портреттери альбомда бар.

В. П. Бутонаевтиң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазында көскү черни ленинчи тема эзлеп турар. Улуг баштыңчының овур-хевирин тургузар дээш чурукчу дыка хөй чыл ажылдап келген. Ынчангаш оон чураан чуруктары чуртта болгаш даштыкыда билдингир. Каталогта Ленинианадан ийи ажыл киргеи.

Каталог-альбом — В. Бутонаевтиң ажылдарының баштайгы долу чыындызы болур. Ол — областың юбилейинге чурукчу-журналистиң белээ-дир.

В. КАРА-САЛДЫҢ «Күскү арыг» деп фотоэтюду.

К Ө Р Ү Л Д Е

Чоокта чаа Самагалдайның Культура бажыңынга районуң агитбригадаларының көрүлдеэн болган. Анаа дөрт агитбригада киришкен. Самагалдайның «Калдак-Хамар», Берт-Даг ның «Теректиг», О. Шынааның «Отчугаш», Шуурмактың «Хадынчыгаш» агитбригадаларының ойнааны багай эвес болган. Чодураның, Ак-Эриктин, У. Шынааның агитбригадалары көрүлдеге киришпээни хомданчыг. Берт-Даг ның «Теректиг» агитбригадазы чамдык черлерге бодааргa үрде туруп келген хоочун агитбригада. Көрүлдеге ук агитбригада чогуур дениелге чедир ойнап шыдаваан.

Шуурмактың «Хадынчыгаш» агитбригадазы көрүлденің типлекчизи болган. Самагалдайның «Калдак-Хамар» агитбригадазы ийги черни О. Шынааның «Отчугаш» агитбригадазы үшкү черни эзлеэн. Көрүлдеге тус-тус номер көргүзүлери дээш күүселикчилерни өртектиг бараанар-биле шаңнаан.

Хемчегларни боттандырар

Районуң культура ажылдакчыларының хуралы Самагалдайның Культура бажыңынга болуп эрткен. Культура ажыының дугайында илеткелди райкүүскомнуң культура нилдизинин эргелекчизи А. Комбу кылган. Илеткелчи 19 культура ажылдакчыларының иштинден чүгле ийи кижи тускай эртемниг бооп турарын айытканы, оон өске ажылдакчыларның доктаамал ажылга ызырынмас чоруун шүүмчүлээн.

Кызыл-Чыраа кедээ Культура бажыңының директорунга безин чүгле бо чылын беш кижи солушкан. Ол-ла суурда кедээ библиотеканың ажылы багай. Моон мурнунда турган библиотекарьларын харысалга чогундан 450 экземпляр ном чок болган. Ында амты библиотекарь Е. Эрендей библиотеканың ажылын экижидерин кызытпышаан, номчукчуларың эгитпээн номнарының өртээ—200 ажыг рубльди чыып алган.

Берт-Даг кедээ Культура бажыңы моон мурнунда база багай ажылдыг культура одагларының бирээзи турган. Ол Культура бажыны бо чылын Б. Доюндуп директорлан эгелээн соонда, ында культура-массалыг ажылдар доктаамал чоруп турар, кино, концерт көргүзүлери экижээн. Ынчалза-даа Берт-Даг, У. Шынаада кедээ библиотекаларның ажылы кошкак деп илеткелчи демдеглээн.

Район библиотеказы (эргелекчизи Т. Шимит), Самагалдайның уругларга библиотеказы (эргелекчизи М. Херелмаа) эки ажылдыг. Кайы-даа библиотекаларның номчукчулары болгаш ном эргилдези көвүдээн. Культура бажыңнарының, библиотекаларның ажылын болгаш материалдыг баззазын быжыглаар база тускай эртемниг кадрлар-биле хандырарын бүрүн чедип алыр талазы-биле хемчегларни ап чорударын хуралдан доктааткан.

Т. КУНГА.

агаар

Бүгүн республикага көвүн турар булуттаар, чамдык черлерге хар холумактыг чаъс чаар. Барыын чүк угланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температураза 2—7, чамдык районнарга 7—12 градус чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр. Дүне чаъстаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 0—2, хүндүс 5—7 градус чылыр.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ДИДИМНЕРНИҢ МАРГЫЛДААЗЫ

Совет Эвилелиниң Маадыры, бистиң чаңгыс чер чуртуувус Михаил Бухтуев аттыг шаңнал дээш мотокросс маргылдаазы эрткен воскресеньеде Кызыл чоогунда Хербис даанга болуп эрткен. Чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар маргылдаага Красноярск крайдан, Хакас автономнуг областан болгаш Тыва АССР-деи ниитизи-биле 50 хире спортчулар киришкен.

Эн-не баштай элээди оолдар 125 куб сантиметр цилиндрлиг мотоциклдерге чарышканнар. Олар кадыр-берт, оңгул-чиңгил, дүрген ээр черлерге кылган ниити хемчээли 1 километр 800 метр шаптараазының орукка 20 минута иштинде маргыжар ужурлуг. Тиилекчиниң спортчулар ол орукка ийи катап маргышканының түңнелинде иередир. Ынчангаш маңаа Кызылдың спортчузу Юрий Гаврилов ийи катап эң эки үеин көргүскеш, шылгараан.

Улуг улустуң 125 куб сантиметр цилиндрлиг мотоциклдерге чарыжынга эрткен чылгы тиилекчи Сергей Баканов (Кызыл) бо удаада база чемпион адын бадыткаан. Мотокросска ССРЭ-ниң спорт мастери, Минусинскиден келген Валерий Фролов мотоциклден кадыр-берт, кудургай куду дүрген бадар черлерге, халдып оргаш дүрген ээр черлерге чорударының талазы-биле бедик мергежилдиин бадыткап, 250 куб сантиметр цилиндрлиг мотоциклге бирги черни бүзүрелдин-биле чаалап алган.

Эн-не солун маргылдаа 350 куб сантиметр цилиндрлиг мотоциклдерлиг спортчуларның аразында болган. Чүге дээрге маңаа ийи кончуг шыырак спортчулар ужуражы берген. Чоокта даа Абакан хоорайга Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Чебодаев аттыг шаңнал дээш болуп эрткен маргылдаага бирги черни алган Абакан чурттуг Александр Абросимов биле ол-ла маргылдаага ийги черни эзлээн Кызылдың спортчузу Владимир Тюмкин олар база катап ужуражы бергени ол.

Бо удаада Тываның спортчузу, ССРЭ-ниң спорт мастериге кандидат В. Тюмкин артык күштүү көргүзүп, чаңгыс чер чурттугларының хей-аът киришкининге улам сорук киргеш, чемпион атка төлептиг болган.

Команда талазы-биле спортчу демиселге Кызылдың мотоциклистери шылгаран, Михаил Бухтуев аттыг шилчиир кубокту чаалап алган. Бо кубок эрткен чылын абаканчыларга, а 1977 чылда Минусинскиниң спортчуларына турган. Ынчангаш шилчиир кубок үшкү чылында эзлериниге катап эглип келгеиң ол.

Болуп эрткен маргылдааны дидимнерниң спорту дивезиниң аргазы чок. Аныяк оолдар күштүг моторлар салган мотоциклдерге олурупкаш, дөш өрү үнер, бадар, маннадыр, дүрген ээр черлерни кончуг дүрген эртип, мотоцикл башкарарының талазы-биле бедик мергежилдиин бадыткал турдулар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: маргылдааның чемпионнары Ю. Гаврилов (үстүнде); С. Баканов (ортузунда) болгаш кадыр-берт орукта спортчу демисел.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртекги гимнастика. 11.05—«Сылдысчыгаш». Уругларга киноальманах. 11.55— Ф. Мендельсон. Виолончели биле фортепиано-га ийи дугаар соната. Грузин ССР-ниң алдарлыг артизи Т. Гаварашвили биле Грузин ССР-ниң улустуң артизи М. Мандивзни күүседир. 12.20 — «Кино аян-чоруктарының клуву». Ю. А. Сенкевич башкарар. 13.20—Медээлер. 13.25—15.40—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

15.40—«Орус дылды өөренип тур бис». Сески кичээл.

МОСКВАДАН

16.00—Медээлер. 16.20 — «Чүткүл», «Сагышка артып каар», «Совет Прикарпатье» деп документалдыг фильмнер программазы. 17.20— «Совет күрүенин болгаш эргениң үндезини». «Совет ниитилелдиң сайзыралы болгаш культуразы». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң юстиция министринин бирги оралакчызы А. Я. Сухарев башкарар. 17.50—«Күзээшкиннерниң старттары». ВЛКСМ ТК-ның шаңналы дээш аныяк спортчулар маргылдааларының дугайында. 18.35—Телемедээлер. 18.45—Телемедээлер (тыва дылда). 19.00—Чарлаадар.

МОСКВАДАН

19.05—«Улусчу чогаадылга». Телевидение сайгарылгазы. 19.45—«Горнистер, кыйгыта харыылаңар!» 20.15—Бүгүн делегейде. 20.30—«70 чылдарның хлеви». Ийги дамчыдылга. 21.00—Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ниити ырының концерти. Уран үүл удуртукчузу — РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Кутузов. 21.25—«Анаа-ла эвес чай» деп хөй серилыг уран-чечен фильмниң ийги сериязы. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—00.35 — «Музыка амыдыралы». Тележурнал. РСФСР-ниң уран үүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, композитор А. Николаев башкарар. Чапсарда — Бүгүн делегейде деп информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.35—«Москва адааның меридианы».

КЫЗЫЛДАН

19.05— «Чер». Уран-чечен фильм. 20.30—20.50— «От дег айыылдыг байдал.» Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 31-ДЕ

«НАЛЫРАЛ»: «Чарыш» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бушкук киржи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дидим киржилер» 9.30, 11.20, 13.50, 15.40, «Чугаалажыыл, акый...» (2 сериялыг) 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оттуг эрик» 15.00, «Сүнезиниң алдын чоостары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы белеткел салбырынга 1979—80 өөредилге чылында дыңнакчылар хүлээп алырын чарлап тур.

Белеткел салбырынга ортумак эртемниг ажылчыннарны болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниден халажып келгеннерни хүлээп алыр. Кирип турар ажылчыннар сөөлгү ажылдап турган черинге 1979 чылдың декабрь 1-ге чедир бир чылдан эвээш эмес стажтыг болган турар ужурлуг.

Салбыр Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының автомобильтранспорт ажыглалы база үлетпүр болгаш хамааты тудуг тускай эртемнеринге киреринге белеткээр.

Дыңнакчыларга айда 40 рубль стипендияны бээр болгаш херек таварылгада чурттаар чер-биле хандырар. Белеткел салбырын чедишкининг дооскан болгаш экзаменнерни эки дужаагаан дыңнакчыларны филиалдың 1-ги курузунга киреринің экзаменнерин дужаатпайн хүлээп алыр.

Документилерни 1979 чылдың октябрь 1-дея ноябрь 25-ке чедир хүлээп алыр. Адреси: **667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, бажың 4, белеткел салбыры.**

Хүлээп алымшкын 1979 чылдың ноябрь 25-26 хүннеринде болур. Кичээлдер декабрь 1-деи эгелээр.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниден халашканнар документилерни 1980 чылдың январь 15-ке чедир киирип болур.

Директориуң адынга бижээн билдириишкинге дараазында үүлдерни кожар: ортумак эртем дугайында документ, өөредип чоруткан дугайында бижик, характеристика, 3х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук, № 286 майык өзугаар эмчи шынылгазы, күш-ажыл дептериниң хоолгазы.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы чурттуң техниктиг дээди өөредилге черлеринге киреринің күзээрлерге өртектиг курстарның ажыттынарын чарлап тур. 8 ай хуусаалыг курстарга өөренириниң өртээ 28 рубль. Ону Кызыл хоорайның Күрүне банкызында 14107 савче кайы-даа ажаалга кассаэын дамчыштыр шилчидип болур.

Кичээлдер 1979 чылдың ноябрь 14-те 19 шактан эгелээр.

Билдинмес үүлдерни дараазында адрестен айтырар: **Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, бажың 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы, директорнуң оралакчызы** (2-15 дугаар өрээл), телефон 2-28-92.

ЧОННУҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл талазы-биле эргелели республиканың хоорай болгаш кедээ, суур чурттакчыларына моон-биле дыңнадыры болза, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл талазы-биле эргелели, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарда ажылдап турар эргелдиң доктаамал төлээлери республиканың Бий-Хем, Каа-Хем, Кызыл болгаш Таңды районнарынче механизатор, малчын болуп ажылдап чоруур күзелдиг хамаатыларны план өзугаар көжүүп турар.

Үстүнде айытканы районнарже көжүп четкен өг-бүлелерге дараазында дузаламчыларны Күш-ажыл талазы-биле эргелел болгаш оларның көжүп четкен совхозтарының талазыдан көргүзүп турар:

1. **Бир эвес өг-бүле кайы-бир совхозка көжүп чеде бээр болза, ол совхоз оларга көжүп алыр транспортту үндүрүп бээр, оон хөлезиниң Күш-ажыл талазы-биле эргелел совхозка төлеп бээр.**

2. **Көжүп четкен өг-бүлениң кол ээзинге болгаш кежигүннеринге дедир эгитпес акша дузаламчыны күш-ажыл талазы-биле албан черлери тыпсып турар.**

3. **Көшкен өг-бүлелерни хүлээп алган совхозтар оларны бажың-балгат-биле хандырып турар болгаш база көжүп келген өг-бүлелер алган бажың-балгадынга ийи чыл иштинде халас чурттаар, ол ышкаш олдаар ыяжы, чырыткызы база халас.**

Бо айтырыг талазы-биле харылзажыр адрестер:

КЫЗЫЛ, Щетинкин-Кравченко 38, Күш-ажыл талазы-биле эргелел.

ЧАДААНА, райкүүском, Күш-ажыл талазы-биле эргелелдиң төлээзи.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК, райкүүском, Күш-ажыл талазы-биле эргелелдиң төлээзи.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакториуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизинин 2-31-75, культура килдизинин 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетпүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизинин 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16405. Чагыг № 2566

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01117.